

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Δημ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης.
Γιάννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Ζήνωνος
Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια

Βασίλειος Δ. Φόρης

doi: [10.12681/makedonika.964](https://doi.org/10.12681/makedonika.964)

Copyright © 2014, Βασίλειος Δ. Φόρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Φόρης Β. Δ. (1971). Δημ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης. Γιάννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Ζήνωνος Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια. *Μακεδονικά*, 11(1), 480–483. <https://doi.org/10.12681/makedonika.964>

Δ η μ. Ν. Πα πα να ο ύ μ, Λαογραφικά Σιατίστης (Βραβείον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Μακεδονική Βιβλιοθήκη 27. Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 79 με 8 εἰκόνες ἐντὸς κειμένου.

Γ ι ά ν ν η Γ ι ώ β ο υ, Μακεδονικά γκαργκάλια. Νέα Ὑόρκη [1971], σελ. 104.

Ζ ή ν ω ν ο ς Μ. Π ι τ έ ν η (Λ ι ό λ ι ο υ), Κουζιανιώτ'κα μπέντια. Ἀθήναι 1971, σελ. 318.

Μέ ιδιαίτερη χαρά διαπιστώνει κανένας ὅτι στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τῆς περιφημῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας, τῆς ἄκρατης τεχνοκρατίας καὶ τῆς ἐκμηχάνισης τῶν πάντων, βρίσκονται ἀνάμεσά μας ἄνθρωποι ποὺ ὄχι μόνον παθαίνουναι μὲ τὸ μητρικὸ γλωσσικὸ τους ἰδιῶμα, παρὰ καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ ζωντανέψουν ἀποτυπώνοντας στὸ χαρτί τοὺς ἦχους, τὶς λέξεις καὶ τὸ ὄψος του. Ἡ προσπάθειά τους αὐτὴ ἀξίζει τόσο πρὸς τὸν ἔπαινο, ὅσο σκέπτεται κανένας τὶς μεγάλες δυσκολίες ποὺ παρουσιάζονται στὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἰδιωματικοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ γενικότερα στὴ σύνθεσιν τῶν κειμένων.

Οἱ τρεῖς συγγραφεῖς παρουσιάζονται ἐδῶ μὲ τὴν κοινὴ αὐτὴ κριτικὴ, γιατί κοινὸς εἶναι ὁ σκοπὸς ποὺ ἐπιδιώκουν, κοινὰ τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦν, κοινὸ εἶναι καὶ τὸ ἀναγνωστικὸ τους ... κοινὸ: ἀπευθύνονται κυρίως στοὺς συμπατριῶτες τους Δυτικομακεδόνες, ἰδίως τῆς Σιάτιστας καὶ τῆς Κοζῆνης, μιλώντας τους στὸ ντόπιο γλωσσικὸ τους ἰδιῶμα, γιὰ νὰ τοὺς ἀφηγηθοῦν ἢ νὰ τοὺς θυμίσουν εὐπράγελες ἱστορίες τῆς παλιᾶς κυρίως «κὸ δὲν ἐποχῆς», νὰ τοὺς διασκεδάσουν καὶ ἐνδεχομένως νὰ τοὺς διδάξουν. Καὶ τὸ πετυχαίνουν αὐτὸ καὶ οἱ τρεῖς, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, ζωντανεύοντας ἔτσι γνωστὰ στοὺς παλαιότερους πρόσωπα καὶ ἀξέχαστες ἐποχές, καὶ δίνοντας ταυτόχρονα πλούσια τροφή ὄχι μόνον στοὺς γλωσσολόγους, παρὰ καὶ στοὺς λαογράφους καὶ ὡς ἓνα σημεῖο καὶ στοὺς ἱστορικούς.

Ὁ κ. Δημήτριος Παπαναούμ, συνταξιούχος τῶρα ἐκπαιδευτικὸς, εἶναι γόνος παλαιᾶς οἰκογένειας τῆς Σιάτιστας καί, μολονότι μένει ἀπὸ χρόνια στὴ Θεσσαλονίκη, ἔχει κλεισμένη μέσα στὴν ψυχὴ του τὴ γενεαίειρά του καὶ περιγράφει πολλὰ ζωντανὰ τοὺς ἄνθρώπους τῆς καὶ τὶς πράξεις τους. Ἐκτός ἀπὸ τὸ λαογραφικὸ ὕλικό του βιβλίου του, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἄμεσα, δίνει καὶ ἐντεκα ἠθογραφικὰ ἀφηγήματα μὲ θέματα ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτοχρονιά, τὰ Φῶτα, τὶς Ἀποκριές, τὴν Πρωτομαγιά, τὸ Πάσχα καὶ τὸ Δεκαπενταῦγουστο. Οἱ τύποι τοῦ κ. Παπαναούμ προβάλλουν στὰ κείμενα αὐτὰ μὲ ὅλη τὴ φυσικότητά τους. Τὸ μεγάλο πρὸς τὸν συγγραφέα εἶναι ὅτι ἀφήνει τοὺς ἦρωές του ν' ἀφηγοῦνται μόνονι τους σὲ ἄλλους πάλι ἥρωες τὰ «κατορθώματα» ἢ τὰ παθήματά τους, καὶ μὲ αὐτὸν τὸ διάλογο, μὲ αὐτὴ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆ δικῆ του ἀπὸ τὰ ἱστοροῦμενα, πείθει ὅτι πέτυχε νὰ φωτογραφίσῃ τοὺς ἰδιωματικὸς τύπους καὶ τὴ γλῶσσα τους. Ὁ συγγραφέας ἔκαμε πολλὰ καλὰ ποὺ ἔβαλε, ὅπου χρειάστηκε, λίγα εἰσαγωγικά δικά του λόγια πρὶν ἀπὸ τὰ κείμενα καὶ ἔδωσε ὕστερα μαγνητοφωνημένη σχεδὸν τὴ συνομιλία τῶν Σιατιστινῶν, ποὺ στήνονται ὀλόρθοι μπροστὰ στὸν ἀναγνώστη. Χωρὶς νὰ παραβλέπω διόλου ὡς δευτερότερες πολλὰς, πάρα πολλὰς ἄλλες, τέτοιες ζωντανὲς εἰκόνες, ἀναφέρω μίαν μόνον: ἀφηγεῖται μίαν Σιατιστινὴν σὲ μίαν ἄλλην πρὸς τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων οἱ συντροφικὲς τῶν νέων ζητοῦσαν ἀπὸ τὶς νοικοκυρὲς τῆς Σιάτιστας τὰ «κόλιαντα» καὶ πῶς ἦρθαν καὶ στὸ δικὸ της σπίτι: «Ἄρχινοῦν νὰ χτυποῦν ν' πόρτα μ' κὶ νὰ τραγοῦν τὰ «κόλιαντα». Φτάν' ἴκει π' λέει τὸν τραγοῦδ' «Κὶ σὰ δὲν ἔχεις κόλιαντα, δῶς' μας ἓνα κουρίτσι. — Κὶ τί τὸ θέλεις, γάϊδαρι, τὸ ξένου τοῦ κουρίτσι;» Ἰγὼ ἴλῶ ἀπὸ μῆσα μ' κὶ λέου δὲ βγαίνου νὰ τσ' δῶσον τὰ κόλιαντα ἂν δὲν τοῦ ὁσών. Κὶ δὲν τοῦ σταματοῦν. Λὲν κὶ παρακάτ': «Νὰ τοῦ φιλῶ, νὰ τοῦ τσιμπῶ, νὰ μὶ ζισταίνει τοῦ βράδω». Παίρνου τοῦ ταγὶ μὶ τὰ κόλιαντα...» (σ. 52). Ἐκεῖνος ὁ μόνολογος τῆς Σιατιστινῆς τῆς ζωγραφίζει κατὰ τὸν πρὸ ὄραιο τρόπο καὶ δικαιώνει τὰ τέσσερα ἐπιθετα ποὺ ἐντέλως πρόσφατα ὁ καθηγητῆς κ. Ἀγ. Γ. Τσοπανάκης τόσο εὐστοχα ἀπένειμε σ' ὅλες τὶς γυναῖκες τῆς Σιάτιστας: «ἔξυπνες, χαριτωμένες, πειραχτικὲς κὶ ἐρωτιάρες»

(«Σιατιστινή γοητεία», «Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον» Νικ. Σφενδόνη, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 104).

Ἡ περίπτωση τοῦ κ. Γιάννη Γιώβου εἶναι ἐντελῶς διαφορητική. Ὅχι ἀπλῶς ἐπεμβαίνει στὸ ἴδιωμα, ἀλλὰ τὸ ἀναστατώνει κυριολεκτικὰ μὲ τὰ τολμηρὰ, τὰ τρελά του γλωσσικὰ παιγνιδίσματα, μὲ ὕφος ὀλότελα προσωπικὸ ἀλλὰ πάντοτε μὲ ὄργανο τὸ ἴδιωμα, μὲ χιούμορ τὸν συχνὰ δὲ σέβεται οὔτε καὶ τὰ «ἠθικὰ» διδάγματα ποῦ ὁ ἴδιος πάει (ἦ: δῆθεν πάει) νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὶς ἱστορίες του, τέλος μὲ μιὰ δομὴ στὰ κείμενά του, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε ἴσως νὰ διεκδικήσῃ καὶ εὐρύτερες λογοτεχνικὲς δάφνες. Ὁ κ. Γιώβος, μὲ πολλὴν ὄντως μαεστρία, δίνει τὴν ἄλλη ὄψη τῶν ἰδιωματικῶν κειμένων: ὡς τώρα συνηθίσαμε νὰ βλέπουμε τὸν ἀπλὸ καὶ ἀπείριστο ἰδιωματικὸ λόγο μὲ τὴ δική του βέλεια ζωντάνια καὶ παραστατικότητα, ἀλλὰ καὶ μ' ἓνα περιορισμένο σχετικὰ λεξιλόγιο· ὁ συγγραφέας ἐδῶ σπάζει αὐτὰ τὰ σύνορα καὶ ἀπλώνεται σὲ σφαῖρες ὑψηλῶν ἢ ἐνσυνείδητα ψευδοὑψηλῶν νοημάτων, φιλοσοφεί, σαρκάζει μὲ τέχνη τὰ πάντα καὶ δημιουργεῖ τὸ δικό του κόσμο. Ἐτσι, «κείσονται» τὸν μαστὶ τὸν πρῶτο ἀπὸ τὰ δώδεκα σπαρταριστὰ διηγήματά του, στὸ ὅποιο περιγράφει τὴν ὁμαδικὴ ὑστερία τοῦ χωριοῦ ποῦ, θέλοντας ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν κατάρτα τοῦ «στοιχειοῦ», νόμισε πὼς τὸ ἀνακάλυψε στὸ πρόσωπο ἐνός... Ἀγγλου ἀρχαιολόγου, γράφει: «Ἡ προυκατάληψ' εἶναι κακὸ πρᾶγμα. Ἡ δεισιδιμονία χειρότερου. Κι ἡ ἴφκουλουπιστία τρὶς μαυρότερου. Αὐτὲς οἱ τρεῖς μαστρις μποροῦν νὰ ὑπνοῦσιν λαὸν οὐλόκληρον καὶ νὰ τὸν τραβοῦν ἄπ' τ' μὺτ' ἰά ἰῶνις οὐλόκληρους. Αὐτὲς εἶναι ἡ ἴτια γιὰ τὸν χαταλίη ποῦνκιν κι ριζίλιβιν ὄλου τοῦ χουριό π' ὡς σήμερα ἀντρέποντι κι νὰ ποῦν οἱ κατοικοὶ τ' ποῦ γινηθήκαν» (σ. 13). Ἄλλου πάλι, ἀφοῦ ἱστῶρησε τὸ πὼς ναυάγησαν τὰ σχέδια ἐνός νέου... Ἰκαρου, ποῦ μὲ τὴν πρῶτη δοκιμὴ ἔπεσε ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ οἱ συγχωριανοὶ του τὸν ἐβγαλαν «Κρῶ», «κοινωνιολογεῖ» ὁ χαριτωμένος κ. Γιώβος: «Παλιόκοσμι, νὰ μὴν ἰδῆς προυτοποροῦν. Θαρρεῖς πὼς ὅλα τὰ πειράματα πιτχαίν' μὶ τοῦ πρῶτου...» (σ. 22).

Ὁ κ. Ζήνων Πιτένης ἔγραφε τὰ εὐθυμογραφήματά του γιὰ μιὰ 20ετία καὶ πάνω στὴν ἐφημερίδα τῆς Κοζάνης «Δυτικὴ Μακεδονία» καὶ στὸν τόμο ποῦ παρουσιάζεται ἐδῶ ἀναδημοσιεύει κάπου 100 ἀπὸ αὐτὰ, σχεδὸν ὅπως πρωτοδημοσιεύτηκαν. Μὲ κεντρικὸν ἦρσα τὸ Λιόλιο, ὁ κ. Πιτένης ἀφηγεῖται νόστιμες καὶ πολὺ συχνὰ πιπεράτες ἱστορίες τῆς παλιᾶς Κοζάνης, ἀλλὰ καὶ πρόσφατες ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν παροικία τῶν Κοζανιτῶν στὴν Ἀθήνα, προσωπικὰ τοῦ βιώματα, πραγματικὰ ἢ ἐντεχνα πλασμένα, τὰ ταξίδια του στὴν Κοζάνη, σκηνὲς ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς Ἀθῆνας, ἰδωμένες μὲ τὸ μάτι τοῦ Κοζανιτῆ τῆς παλιᾶς ἐποχῆς. Προσωπικὸ ὕφος δημιουργεῖ ὀπωσδήποτε, ἀλλὰ ἡ ἀφήγησή του θυμίζει κοζανιτικὲς συναναστροφές, ὅπου ἱστοροῦνται τὰ πάντα, γνωστὰ ἐπεισόδια «καρυκεύονται» δεόντως, σκορπιζοῦν ἀφθονο γέλιο καὶ διασκεδάζουν τὶς συντροφιάς. Ζωντανὸς καὶ ἐλκυστικὸς, δὲν ἐπιτρέπει στὸν ἀναγνώστη νὰ διακόψῃ τὴν ἀνάγνωση τοῦ κειμένου του, ἅμα τὴν ἀρχίσῃ. Ὁ κ. Πιτένης ἀγαπήθηκε πολὺ ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ του κοινὸ, γιατί πέρα ἀπὸ τὸ γέλιο τοῦ χάρισε ποικίλες συγκινήσεις κι ἀκόμα τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὴν διεισδυτικότητά του στὴν περιγραφή τῶν ἀνθρώπινων χαρακτήρων (ὅπως εἶναι ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος τοκογλόφος τῶν σελίδων 47-50). Ἀκόμα καὶ φαινομενικὰ ἀπλές καὶ συνηθισμένες οἰκογενειακὲς σκηνὲς πῶς δὲν κρύβουν στὰ κείμενά του: Ὁ ἀρραβωνιαστικὸς ἔρχεται τὸ βράδυ μὲ τὴν συντροφιά του στὸ σπίτι τῆς μνηστῆς γιὰ φαγοπότι, κι ἕνας ἀπὸ τοὺς συνδαιτυμόνες ρωτᾷ τὸ νυσταγμένον ἀδερφάκι τῆς γιατί δὲν τρώει, γιὰ νὰ πῆθῃ ὑστερα νὰ κοιμηθῇ· κι ὁ μικρός: «Ἰ! Σάματ' τρώμι ἰμεῖς οἱ μ' κροὶ τὰ βράδουα κι!!! Ἀποῦ ἰτότι π' ἀρραβώνιασάμι ἢ Ἀφρατούλα μας, ὄλου νηστ'κοὶ κοιμούμιστι τὸ βράδ', γιατί ἔρχιτι οὐ γαμπρούλιας μὶ ἢν παρέα τ'!» (σ. 158). Ἀπὸ τὰ συγκινητικότερα προσωπικὰ βιώματα τοῦ κ. Πιτένη εἶναι καὶ ἡ ἐπίσκεψή του ὑστερα ἀπὸ χρόνια στὸ ἐξοκλήσι τῆς Παναγιάς στὴν Κοζάνη: «Πῆγα πρῶτα-πρῶτα στοῦν τρανὸ τοῦν Πλάτανου, ἄπ' μὶ φάν'κιν κι' αὐτὸς οὐλίγου γιρασμένους κι μὶ τὰ χαμπιλὰ τὰ κλονάρια, πισμένα... Τοῦν κοίταξα, τοῦν κοίταξα, κι μὶ φάν'κιν ὅτι κι αὐτὸς

μὶ στουχάσκιν κι μὶ καλημέρ'σιν μ' ἓνα σύναγμα στὰ φύλλα!...» (σ. 237).

Πέρα ἀπὸ τὴν ψυχαγωγικὴ ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ τὴ λογοτεχνικὴ ἀξία τους, τὰ κείμενα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀπὸ γλωσσολογικὴ ἀποψη πολὺτιμη πηγὴ γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν βόρειων ιδιωμάτων μας καὶ τὴν ἐπιστήμη πολλῶν φαινομένων. Παρουσιάζουν ὅμοια καὶ τὰ τρία ἔργα ὀρισμένα μειονεκτήματα ὡς πρὸς τὴν ἀπόλυτη πιστότητα στὴν ἀπόδοση καὶ τῶν φθόγγων καὶ τῶν τύπων καὶ τῶν συντακτικῶν γενικὰ τρόπων. Στου κ. Παπαναούμ τὰ διηγήματα κάνει ἐντύπωση ἡ νομοτέλεια τῆς ἀποβολῆς τοῦ τελικοῦ ἄτονου φθόγγου -*i* ὕστερα ἀπὸ ὀρισμένα μόνο σύμφωνα καὶ ἡ διατήρησή του ὕστερα ἀπὸ συγκεκριμένα ἄλλα. Ἔτσι, τὸ τελικὸ ἄτονο -*i* ἀποβάλλεται ὕστερα ἀπὸ τὰ σύμφωνα: β, δ, θ, μ, π, ρ, φ, ἐνῶ διατηρεῖται ὕστερα ἀπὸ τὰ σύμφωνα: γ, ζ, κ, λ, ν, σ, τ, χ, τσ. Ἴδου τὰ παραδείγματα: μουσκεύ' (46), χὸβ' (47), ἀψυχάραβ' (48), κανακεύ' (56), μπίραβ (59) — ἀνοίγει (49), νὰ φεύγη (55) — βράδ' (49), τοῦ πηγάδ' (54) — ἀγγαρίζε (47), χάζι (47), Μί φουνάζει (53) — καλάθ' (59, 60), νάρθ' (61) — ἱτζιούκι (48), τσιρέκι (55), ν' ἀφήκη (56), τς κοῦκκ[ο]ι (62) — θέλει (46), κιφάλι (46), τ' Μιχάλη (46), ἀμπέλι (46), κουφουσύλι (50), ὄλοι (62) — ἀρμουζούμ' (46, 50), γκιούμ' (53), τί νὰ κάμ' (56) — κι ἀπουμείνει (46), πααίνει (46), φτάνει (48), φουρνοι (48), ριπάνι (55) — τσιράπ' (51, 53), π' τ' ἀκατόπ' (50, 62), ζλάπ' (54), χασάπ' (56) — χέρ' (46), ἀχαρ (passim), γουμάρ (46, 48), ἀχοῦρ (46), κθάρ (49), οἱ ἄντρ (62) — νὰ μὴ νῆ τραβήξη (46), νὰ ξιφουρτώση (47), τοῦ φέσι (54) — [Σ' ἔτη] Σ' ἔστη πουλλά (46, 47, 48...), σπίτσι (46) — κιαμέτι (54), μύτη (55), ἀντέτι (55) — ντσάφ (53), κέφ' (55), τοῦ συντρόφ'τς (61) — Μώχει (46), τῶχει (46), Νάχη (46), νὰ τρέχη (55) — κλούτσι (48), ἰλιάτσι (57), ἔτσι (62). Ἀντίθετα, ὁ κ. Γιώβος (ὁ ὁποῖος δὲ δηλώνει βέβαια πουθενά ὅτι τὸ ἰδίωμα στὸ ὁποῖο γράφει εἶναι τὸ σιατιστινὸ, αὐτὸ ὅμοια εἶναι φανερότατο καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν κ. Γ. Μ. Μπόντα στὴν ἐφημερίδα «Δυτικὴ Μακεδονία» τῆς Κοζάνης τῆς 24.4.1971: «...ἡ ἀγνοτερά Σιατιστινὴ διάλεκτος...») παρουσιάζει καὶ ἀποβολὴ καὶ ἀποχώρηση διατήρηση τοῦ τελικοῦ ἄτονου -*i* ὕστερα ἀπὸ ὅλα σχεδὸν τὰ σύμφωνα: γιατρεύ' (14) ἀλλά: ν' ἀνέβη (19) — πλησιάζ' (15) ἀλλά: παρτουρίζει (20) — θὰ νάρθ' (14) ἀλλά: εἶχιν μάθει (19) κτλ., κτλ., καὶ μόνο τὰ δ καὶ *d* παρουσιάζουν (ὅσο διαπίστωση ἀπὸ 2-3 ἀναγνώσεις τοῦ κειμένου) συνέπεια: ἀποβολὴ -*i* μετὰ τὸ δ, βράδ' (14), σμάδ' (14), καὶ διατήρηση μετὰ τὸ *d*, λιβέντη (13). Ἔτσι ὅμως καὶ σωστὲς διαπιστώσεις δὲν μποροῦν νὰ γίνουν καὶ τὰ διδαγμένα ἦδη γιὰ τὸ ἰδίωμα κλονίζονται χωρὶς σοβαροῦς ἐπιστημονικοὺς λόγους. Ὅπως ἔχει δεῖξει ὡς τῶρα ἡ ἔρευνα γιὰ τὰ βόρεια ἰδιώματα, ἡ ἀποβολὴ τοῦ φθόγγου τελεῖται κανονικά, καὶ εἰδικά γιὰ τὴ Σιάτιστῃ ὁ καθηγητὴς κ. Α. Γ. Τσopanάκης σημειώνει: «Τὸ ἰδίωμα εἶναι ἀσπρητὰ βόρειο. Ὅπου ὑπάρχουν ἀποκρυσταλλωμένοι τύποι ποῦ δὲν ἐπηρέαστηκαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸ τὴν Κοινὴ τῆς ἐποχῆς, ἐκεῖ οἱ νόμοι τῆς ἀποβολῆς τῶν ἄτονων *ou* καὶ *i* καὶ τῆς στένωσης τῶν ἄτονων *o* καὶ *e* σὲ *ou* καὶ *i* εἶναι ἀσπρητοί: *απ' κάζου*,... *οὐπέρο*'...» («Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα», «Μακεδονικά» 2, 1950, σ. 269). Ὑστερα ἀπὸ αὐτά, θὰ ἔμοιαζε μεγάλῃ ἡ ἀπαιτήση, νὰ ξεχωρίζουν στὴ γραφὴ οἱ τελικοὶ συμφωνικοὶ φθόγγοι, γιατί βέβαια ἀλλιῶς προφέρεται τὸ *κάτ* (=κάτου, κάτω) καὶ ἀλλιῶς τὸ *κάτ'* (=κάτι), ἀλλιῶς *ρίξ* (=ρίξου) καὶ ἀλλιῶς νὰ *ρίξ'* (=νὰ ρίξη) (αὐτὰ γιὰ τὴν Κοζάνη τουλάχιστο ἰσχύουν ἀπόλυτα), ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα γιὰ τὴν ἐπιστήμη τῆς γλωσσολογίας ἔχει πολὺ μεγάλῃ σημασία. Αὐτὸ εἶναι ἓνα μόνο παράδειγμα. Θὰ μποροῦσε κανεὶς ν' ἀπαριθμήσῃ καὶ μερικὲς ἄλλες ἀντινομίες: στοὺς δύο Σιατιστινοῦς ὡς πρὸς τὴν ἀνάμεικτη χρῆση τοῦ ἀρχικοῦ συμφώνου γ- πρὶν ἀπὸ -*e* καὶ -*i*: *Γιράνεια*, *Γιρανιώτι* — *νραϊκίς ξιλιάτι* (Παπαναούμ 63-52,68 κτλ.), *ιά* - *για* (Γιώβος, passim): τὴ συντακτικὴ χρῆση «*τς εἶπαν*» γιὰ τὸν ἐνικό στό θηλυκὰ (Πιτένης, *συχνά*) ἀντὶ τοῦ μόνου γνήσιου κοζαντίτικου: *ν εἶπαν* καὶ ἄλλα: καὶ *πάλι* τὸ ἀνακάτεμα τῶν Σιατιστινῶν ὡς πρὸς τὸ σύμπλεγμα -*τι*-, ποῦ ἄλλοτε τὸ ἀποδίδουν ἔτσι καὶ ἄλλοτε, πῶ γνήσια, νομίζω -*ται*-. *ιασι*, *πότσι*, *τσι* (=γιατί, πότε, τι) κτλ. Γιὰ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ βέβαια μὲ τὸ δικίο τους μποροῦν νὰ ἐπικαλεστοῦν ὁ ἀνθρώποι αὐτοὶ ὄχι μόνο ἀσυμβίβαστο μὲ τέτοιες εἰδικὰ δουλειὲς δαίμονα

τοῦ τυπογραφείου ἀλλὰ καὶ τὸ δικαιολογημένο ξεγέλασμα τῶν ματιῶν τους, ποῦ χρόνια ἔχει συνηθίσει στὴν κοινὴ μορφὴ τῶν λέξεων. Πρέπει ὁμως καὶ οἱ ἴδιοι νὰ καταβάλλουν πολλαπλὲς προσπάθειες ὅταν τυπώνουν ἰδιωματικά κείμενα κι ἀκόμα ν' ἀποφεύγουν ὅσο γίνεται ἐκείνην ἐκεῖ τὴν «ἐπέμβαση τῆς πένας» σὲ μυστικὲς ἀποχρώσεις ποῦ μόνο τὰ ἰδιώματά μας ξέρουν νὰ τίς ἀποτυπώνουν. Ὄταν ἀφήσουν νὰ κυλήσῃ ὁ ἰδιωματικὸς λόγος φυσικά καὶ αὐθόρμητα, θὰ ἔχουν νὰ δώσουν πολὺτιμα στοιχεῖα στὴν ἐπιστήμη. Ἐνα τελευταῖο παράδειγμα: Διδάσκει τὸ Συντακτικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ὅτι μαζί μὲ τ' ἄλλα καὶ τὸ δοξαστικὸ ρῆμα *θαρρῶ* παίρνει γιὰ ἀντικείμενο εἰδικὴ πρόταση ποῦ ἀρχίζει μὲ *ὅτι* ἢ μὲ *πὼς*: «Θαρρῶ πὼς καλύτερα εἶναι νὰ μείνουμ' ἐδῶ» (Ἀχ. Τζαρτζάνου, Νεοελληνικὴ Σύνταξις ²2, 1953, § 238, σ. 52-53). Κι ἔτσι γράφουν οἱ δύο ἀπὸ τοὺς τρεῖς συγγραφεῖς μας: «Θαρρεῖς πὼς ὅλα τὰ πειράματα...» (Γιώβος, 22· βλ. καὶ παραπάνω), «Θαρροῦν οἱ φουκαράδες ὅτι τὰ ζήσ'ν χίλια χρόνια», «Ἴγὼ σ'ν ἀρχὴ θάρσα ὅτι τὰ μοιράζ'ν μπαχτιαβὰ» (Πιτένης, 68, 79). Γνησιότερα ὁμως ἀποδίδει τὴ σύνταξη (καὶ τοῦ κοζανίτικου ἰδιώματος) ὁ Παπαναούμ γράφοντας: «Θαροῦσαν εἶχιν ἀκουμπήσει οὐ χαλβὰς στὴ γλῶσσα τα» (54), χωρὶς τὸ *ὅτι*, τὸ ὁποῖο παραλείπεται καὶ στὴ σύνταξη τοῦ *βλέπω*: «Γλέπς δὲ σ' ἄφκαν μαναχὴ σ' στὴ Σιάτιστα» (Παπαναούμ, 62· πβ. τὸ *λέγω* στὰ κοζανίτικα: «*Εἶπω τὰ ρθῆ*» κτλ.). Οἱ ἀξιολογῶνται συντάκτες τῶν ἰδιωματικῶν κειμένων ἔχουν ὄλες τίς δυνατότητες νὰ κάνουν πολυτιμότερη τὴν πολὺτιμη προσφορὰ τους καὶ στὴν ἐπιστήμη.

Ἰνστιτοῦτον Νεοελληνικῶν Σπουδῶν
(Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)
τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Δ. ΦΟΡΗΣ